

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра соціології

**МОЛОДЬ В СОЦІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи

на здобуття освітнього ступеню «магістр»

Виконала:

студентка VI курсу групи 663

Галузь знань: 05 «Гуманітарні науки»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Курівчак Ксенія Андріївна

Науковий керівник:

кандидат соціологічних наук, доцент

Калашнікова Людмила Володимирівна

Актуальність. Молодь як специфічна соціально-демографічна група суспільства характеризується не лише віковими ознаками, але й місцем, яке вона посідає у соціальній структурі суспільства, особливостями соціального становлення, своїм суспільним призначенням.

Саме молоді люди виступають провідником демографічного, соціально-економічного, політичного та духовного поступу, визначальним чинником перетворень, адекватних назрілим потребам і викликам часу. Молодь завжди посідала особливе місце у суспільстві. Як відомо, молоде покоління є найбільш мобільним, енергійним та перспективним прошарком населення, що завжди йде у складі авангарду суспільно-політичних змін.

Водночас позиції дослідників та державно-політичних діячів щодо становища молоді в соціумі є надзвичайно різноманітними та детермінуються викликами часу. В українському сьогодні, позначеному перманентними кризами економічного, політичного та культурного характеру, роль молоді, як виявляється, суттєво впливає на процеси прийняття суспільно-значущих політичних рішень. Молоде покоління, яке живе в сучасних умовах, виросло в складній обстановці руйнування стереотипів поведінки, стрімких і не завжди позитивних соціально-економічних процесів та суспільних трансформацій.

Тому для сучасної України питання про те, що являє собою сучасна молодь, який її потенціал і ціннісний базис, є особливо актуальними.

Положення молоді в суспільстві і ступінь її участі у розвитку соціального середовища залежить як від держави, так і від власної активної життєвої позиції.

З одного боку, молодь планує і будує своє майбутнє, тому повинна враховувати досвід поколінь і не здійснювати промахи і помилки. З іншого боку суспільство і держава повинна переосмислити, як би заново відкрити молодь як суб'єкт історії, як головний чинник змін, як соціальну цінність.

Стан наукової розробленості проблеми. Одне з перших визначень поняття «молодь» у вітчизняній соціології було дано В. Лісовським. Більш пізні і точні визначення було дано І. Коном.

Основними проблемами досліджень молоді в Україні сьогодні вважаються: економічні проблеми молоді (І. Лукінов, Ю. Пахомов, В. Урчукін); процеси соціалізації і інтеграції, життєвого самовизначення молоді (Л. Сокурянская, Є. Головаха, О. Балакірева, О. Швидкая); взаємодія молоді з соціальними інститутами і органами влади напрями і, механізми реалізації молодіжної політики; соціальні орієнтації молоді в сферах політики, економіки, культури (О. Вишняк, М. Чурилов, С. Макеєв, В. Піча), рівень і спрямованість соціальної активності; формування і структура ціннісних орієнтації життєвих планів (Л. Аза, О. Вишняк, Є. Головаха, В. Матусевич, В. Оссовский, М. Чурилов); проблеми життєвого самовизначення, досягнення життєвого успіху (Л. Сохань, Є. Головаха, О. Балакірева, І. Мартинюк); соціальні конфлікти і девіантна поведінка молоді; генезис і сучасний стан молодіжного руху (М. Головатий, В. Головенько).

Мета дослідження: визначити місце та роль молоді як соціально-демографічної групи у структурі сучасного українського суспільства.

Об'єкт: молодь як соціально-демографічна група.

Предмет: місце та роль молоді у структурі сучасного українського суспільства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні дослідницькі завдання:

1) визначити особливості вивчення молоді як соціально-демографічної групи в межах соціології;

2) схарактеризувати наявну соціальну структуру сучасного українського суспільства;

3) здійснити опис демографічних показників зміни чисельності й структури молодіжної групи в Україні;

4) проаналізувати спектр проблем функціонування сучасної української молоді.

Методи дослідження. Під час написання дипломної роботи було використанні такі загальнонаукові методи: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення та порівняння першоджерел та літератури з заданої теми. Окрім того використано ряд емпіричних методів, зокрема, аналіз статистичних даних (статистика Державної служби статистики України за 2019 р.), вторинний аналіз даних емпіричних досліджень, проведених GfK Ukraine.

Наукова новизна дослідження обумовлена необхідністю переосмислення ролі в умовах глибокої економічної та демографічної кризи, кризи культури й ідеології, молодіжні проблеми у різних сферах набувають певних специфічних рис, відзначаються важкими та довготривалими наслідками, а відтак, потребують поглибленого аналізу й регулювання, розробки реалістичної, збалансованої, виваженої політики стосовно молодих поколінь.

Теоретична значущість дипломної роботи закладена у можливості розширення теоретичних знань. Дана робота може стати у нагоді всім, хто зацікавлений у питаннях стратегічного планування сталого розвитку міста в майбутньому. Емпіричне дослідження може стати основою для подальших наукових пошуків та більш глибокого дослідження проблеми.

Практична значущість результатів дослідження полягає у можливості використання результатів дослідження при роботі у навчальному процесі.

Структура дипломної роботи відповідає поставленій меті та визначеним завданням і складається із вступу, трьох розділів, висновків, містить 82 сторінки, 14 таблиць. Список джерел містить 52 найменування. Загальний обсяг роботи складає 82 сторінки, у тому числі основного тексту 73 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, основні завдання, географічні та хронологічні межі, розкрито наукову новизну та практичне значення дослідження, апробацію основних одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретичні основи вивчення молоді як особливої соціально-демографічної групи**» схарактеризовано наукові підходи до вивчення молоді як особливої соціально-демографічної групи. Розділ включає три підрозділи.

У підрозділі 1.1 «*Розвиток соціології молоді як галузі наукового знання*» визначено, що на сьогодні у соціологічній літературі існує декілька визначень поняття «молодь». У залежності від поглядів того чи іншого автора, за основу визначення береться розуміння молоді як соціально-демографічної групи суспільства, що характеризується не лише віковими ознаками, але й місцем, яке вона посідає у соціальній структурі суспільства, особливостями соціального становлення, своїм суспільним призначенням.

У підрозділі 1.2 «*Соціальна структура сучасного українського суспільства*» проведено аналіз соціальної структури суспільства, її динаміки, найважливіших складових, ознак класифікації структурних елементів, здійснено опис реального стану, окреслено тенденції та перспективи її розвитку.

У підрозділі 1.3 «*Молодь України в демографічному вимірі*» проаналізовано тенденції змін соціально-демографічного портрету української молоді, особливості перебігу демографічних процесів (шлюбно-сімейних, народжуваності, змін стану загального й репродуктивного здоров'я, смертності) у середовищі молоді, а також молодіжних міграцій; було здійснено спробу встановлення позицій молоді у соціально-економічній структурі суспільства, прогнозування чисельності та складу молодіжних контингентів в Україні на довгострокову перспективу.

У другому розділі «Аналіз молодіжної політики в сучасній Україні». Розділ включає в себе два підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Проблеми формування і реалізації державної молодіжної політики» окреслено коло проблемних питань, пов'язаних з розвитком державної молодіжної політики в Україні. Зауважено, що нерідко державні програми, заходи, які націлено на молодь, не лише не доводяться до її відома, але й не відповідають її запитам. При цьому наша держава не веде систематичний діалог з населенням і з молоддю зокрема. Саме це є важливою причиною недостатньої обізнаності молоді щодо заходів та можливостей молодіжної політики, переважно критичного або ж скептичного ставлення до тих кроків, які здійснюються у напрямі вирішення значущих для молоді питань. Так, не може не турбувати той факт, що більшість молодих людей не знають, як вони мають діяти задля вирішення важливих соціальних проблем, багатьом соціальним інститутам молоді люди не довіряють набагато більше, ніж довіряють, а діяльність органів влади щодо вирішення проблем молоді оцінюється нею переважно негативно.

У підрозділі 2.2 «Аналіз молодіжної політики в сучасній Україні» визначено, що удосконалення потребує більшість сфер державної молодіжної політики. Одним із безумовних пріоритетів наразі є діяльність зі збереження та поліпшення стану здоров'я молоді, утвердження у молодіжному середовищі засад здорового способу життя. Реального покращання здоров'я населення, в тому числі молоді, можна досягти лише за умови одночасної діяльності уряду та суспільства: як у результаті цілеспрямованих соціальних змін, так і прийняття цих змін населенням та відповідної модифікації індивідуальної поведінки громадян. Молоді люди є відносно більш «вдячним» об'єктом такого впливу і вкладання інвестицій щодо як ефективності втручання, так і часових перспектив віддачі від нього. Адже, з одного боку, молодь ще не має істотних порушень здоров'я, що зменшують (або унеможливають) перспективи його

покращання, з іншого, – їй легше сприймати зміни, у тому числі власних уподобань стосовно способу життя.

У третьому розділі **«Дослідження молоді в соціальній структурі українського суспільства»** проаналізовані напрямки молодіжної політики, що наразі потребують пильної уваги держави й суспільства. Розділ складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Ціннісні орієнтації молоді (вторинний аналіз даних)»* розглянуто результати досліджень, проведених Gfk Ukraine, щодо основних проблем соціального становища молоді України, її цінностей та уподобань, окреслення форм молодіжної участі та визначення ролі молоді в процесах реформування держави.

У підрозділі 3.2 *«Шляхи подальшого вдосконалення молодіжної політики в Україні»* проаналізовано молодіжну політику, що стала складовою державної політики у сфері соціально-економічного, науково-культурного розвитку країни та являє собою цілісну систему заходів правового, організаційно-управлінського, фінансово-економічного, освітнього, інформаційного, кадрового характеру, спрямованих на створення необхідних умов для свідомого вибору молодими людьми свого життєвого шляху

У **висновках** обґрунтовано теоретичні узагальнення й нові підходи до вирішення наукових проблем, які стосуються питань молоді українського суспільства. Основні результати дослідження зводяться до таких положень:

Молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. Від здатності молоді бути активною творчою силою значною мірою залежить процес державотворення. Набуття Україною незалежності, становлення громадянського суспільства створили передумови для розвитку вільної, духовно розвиненої особистості, здатної засвоїти кращі надбання світової і національної духовної спадщини.

Стан і динаміка соціальної структури сучасного українського суспільства значною мірою зумовлюється попереднім характером суспільних відносин. Специфіка перехідного періоду не дає змоги зробити однозначний розклад соціально-класової структури, оскільки вона дуже динамічна, перебуває у стані становлення. Сьогодні відбуваються суттєві зміни, складний і суперечливий процес модернізації соціальної основи суспільного буття. Ринкові перетворення, зміна соціальних пріоритетів, відмова від повної зайнятості та зрівнялівки в розподілі внесли (і вноситимуть) істотні зміни у соціальну структуру суспільства, у склад та характер відносин між її основними верствами.

Українське суспільство прийшло в рух, у стан структурної динаміки й почало усвідомлювати себе вже не як примітивну тричленку (два класи і прошарок), а як нехай ще не органічно цілісну, але усе ж розмаїтість. Не випадково теперішній стан країни соціологи характеризують як «слабке суспільство».

Соціальна структура сучасного українського суспільства зазнала помітних змін порівняно з радянським періодом, формуються її нові контури. Виникла велика кількість нових соціальних груп, верств і прошарків, у тому числі й маргінальних, з невизначеним чи суперечливим статусом. Межі між групами і стратами стають прозорішими. Стратифікація суспільства втрачає стабільність й однозначність. Нині в українському суспільстві актуалізується проблема формування чисельного та впливового середнього класу як соціальної бази демократії і запоруки його стабільності. Саме середній клас нині творить постіндустріальну Україну та європейські цінності в ній.

Для свого реального оновлення суспільство має відкрити для себе молодь як могутній чинник соціальних змін, сприйняти її як соціальну цінність особливого роду, як безцінний капітал. Завдання оновлення актуальне для нашого суспільства, яке накопичило за десятиліття фантастичний потенціал

консерватизму і в якому всьому новому ставився непереборний бар'єр з ідеологічних догм.

Соціальне самопочуття та соціалізація молоді є одним з головних показників розвитку суспільства. Дослідження проблем молоді в Україні є актуальним, оскільки необхідно на державному рівні створювати умови для самореалізації молоді та включення її у процеси розвитку України. Це розширить соціальну базу перетворень, забезпечить соціальне, культурне і економічне відтворення й розвиток держави.

Молоді люди, без зайвого пафосу, є не лише майбутнім, а й теперішнім будь-якої країни. Молодь формує тренди, задає високу планку для інших поколінь, формує прогресивний напрям розвитку суспільства. Відкритість до всього нового та оригінальність мислення дають змогу молодому поколінню генерувати ідеї, які змінюють світ.

Розвиток соціально-економічної ситуації в Україні обумовлює необхідність розробки шляхів стабілізації соціальних процесів, забезпечення якісної підготовки управлінських рішень, спрямованих на відтворення інтелектуального й трудового потенціалу суспільства. Перспективи збереження та нагромадження такого потенціалу нерозривно пов'язані з процесами соціалізації і соціально-економічної інтеграції молоді. Саме могутня енергія, творча уява, патріотичні та громадянські ідеали визначають цільовий і функціональний характер місії сучасної молоді як провідника соціальних змін, економічного розвитку й технічного прогресу України.

Молодь є специфічною соціально-демографічною групою, яка посідає особливе місце в соціальній структурі суспільства та відіграє значну роль у громадсько-політичному житті держави

В сучасних умовах все наполегливіше висувається завдання більш ранньої соціалізації молоді, залучення до пізнавальної та трудової діяльності на ранніх етапах життя, продовжується термін її навчання, соціально – політичної адаптації, стабілізації сімейно-побутового статусу тощо. Разом з тим,

незважаючи на невизначеність вікових меж молоді, саме в сучасному суспільстві вона виокремлюється у відносно самостійну соціально-демографічну групу. Сприяє цьому, перш за все, ускладнення процесу соціалізації молоді, посилення вимог з боку суспільства, розрив між віковими і соціальними характеристиками, науково-технічний прогрес, який сприяє прискореному розвитку молодих людей, процес акселерації молодого покоління. При цьому головною ознакою молоді як соціально-демографічної групи є процес соціалізації. На думку більшості вчених соціалізація – це сукупність усіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює та відтворює певну систему знань, норм, цінностей та моделей ролевої поведінки, які дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства.

Молоді люди – це вихідці з усіх класів і соціальних прошарків, що є в суспільстві. Вони не завжди успадковують соціальне становище своїх батьків, але вливаючись в соціально-класову структуру, стають робітниками, селянами, представниками інтелігенції тощо. Характерно, що незалежно від того, яке місце в соціальній структурі суспільства займе та чи інша особа, на період свого соціального і професійного становища вона буде зберігати специфіку молодіжного росту, самоствердження до того часу, коли завершиться процес входження в доросле життя. Саме в молодіжному віці соціалізація здійснюється найбільш активно. Особливо, коли це стосується оцінки старшого покоління, його діяльності, поведінки, участі в суспільно-політичному житті, у зв'язку з чим молодь під впливом змін умов життя вносить новий зміст, своє бачення розвитку подій. У процесі соціалізації молоді нерідко виникають протиріччя, викликані соціально-економічними та політичними змінами, що відбуваються в суспільстві. Особливо гостро протиріччя відчуються тоді, коли це стосується безпосередньо самої молоді, у першу чергу – протиріччя між об'єктивною необхідністю реформи системи освіти і виховання та можливостями держави забезпечити її ресурсами, коштами; між розбудовою соціальної, правової держави та соціальною і правовою незахищеністю молоді.

АНОТАЦІЯ

Курівчак К. А. Молодь в соціальній структурі українського суспільства. – На правах рукопису.

У дипломній роботі досліджуються молодь та її місце та роль у суспільстві, перспективи розвитку ставлення соціуму до свого молодого покоління. Загально відомо, що становище молоді, її якісні характеристики, ціннісні орієнтації та життєві плани – це те дзеркало, в якому будь-яке суспільство може побачити своє майбутнє. Більша частина молоді не обізнана щодо заходів та можливостей молодіжної політики. Так, не може не турбувати той факт, що більшість молодих людей не знають, як вони мають діяти задля вирішення важливих соціальних проблем, багатьом соціальним інститутам молоді люди не довіряють набагато більше, ніж довіряють, а діяльність органів влади щодо вирішення проблем молоді оцінюється нею переважно негативно.

Для вдосконалення та подальшого розвитку молодіжної політики в Україні важливим є усвідомлення того, що формування й реалізація політики має бути не епізодичним, а постійним процесом. Надалі здійснювати молодіжну політику слід за всіма тими стратегічними напрямками, що визначені нормативно-правовими актами по-переднього етапу її впровадження в Україні, однак при цьому необхідно чітко визначитися з пріоритетами. Поглибленого вивчення та більш широкого застосування потребує міжнародний досвід реалізації молодіжної політики за різними її напрямками. Важливим уявляється також активне заохочення молоді до участі в суспільному житті та у вирішенні власних проблем. Удосконалення потребують більшість сфер державної молодіжної політики. Та одним із безумовних пріоритетів наразі є діяльність зі збереження та поліпшення стану здоров'я молоді, утвердження у молодіжному середовищі засад здорового способу життя. Реального покращання здоров'я населення, в тому числі молоді, можна досягти лише за умови одночасної діяльності уряду та суспільства: як у результаті цілеспрямованих соціальних змін, так і прийняття цих змін населенням та відповідної модифікації

індивідуальної поведінки громадян. Молоді люди є відносно більш «вдячним» об'єктом такого впливу і вкладання інвестицій щодо як ефективності втручання, так і часових перспектив віддачі від нього. Адже, з одного боку, молодь ще не має істотних порушень здоров'я, що зменшують (або унеможливають) перспективи його покращання, з іншого, – їй легше сприймати зміни, у тому числі власних уподобань стосовно способу життя.

Ключові слова: молодь, соціальна структура суспільства, молодіжна політика, українське суспільство.

SUMMARY

Kurywczak K. A. Youth in the social structure of Ukrainian society. – On the manuscript.

The thesis explores youth and its place and role in society, prospects of development of the relationship of society to its young generation. It is well known that the situation of young people, its quality characteristics, value orientations and life plans is the mirror in which any society can see their future. Most of the young people uninformed on measures and possibilities of youth policy. So, can not disturb the fact that most young people don't know how they should act for the solution of important social problems, many social institutions, young people do not trust far more than trust, and the activity of authorities on youth issues it is evaluated predominantly negatively.

For improvement and further development of youth policy in Ukraine is important is the realization that the formation and implementation of policy should not be episodic, but a continuous process. To ensure that youth policy should be for all those strategic directions, which are determined by normative-legal acts at the front stage of its implementation in Ukraine, however, it is necessary to clearly define the priorities. In-depth study and wider application requires the international experience of implementation of youth policy in different areas. Also important was the active involvement of young people to participate in public life and in solving their own problems. Improvements require the most areas of the state youth policy. And one of the absolute priorities right now is to work to maintain and improve the health status of young people, the approval of the youth the principles of healthy lifestyle. Real improvement in the health of the population, including young people, can only be achieved if simultaneous activities of the government and society as a result of deliberate social change and the adoption of these changes by the population and appropriate modification of individual behavior of citizens. Young people are relatively more «grateful» is the object of this influence and investment about intervention effectiveness, and time perspectives impact. Indeed, on the one hand, the youth still has no significant health problems that reduce (or make impossible) the

prospects of its improvement, on the other, it is easier to perceive the change, including your preferences regarding lifestyle.

Key words: youth, social structure, youth, Ukrainian society.